

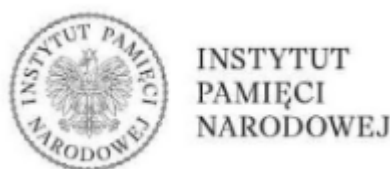
219. MELLER Stanisława z d. Melibruda, ur. w 1903 roku *razem z mężem Józefem mieszkała w swoim gospodarstwie w Grabalu. Miała pięcioro dzieci: Krystynę (1928), Rózię (1931), Zenka (1935), Ryszarda (1937 i Marysię (1914). W 1944 roku spodziewała się kolejnego dziecka¹. Podejrzewana o udzielanie pomocy partyzantom, w dniu 15 sierpnia 1944 roku, po przesłuchaniu w czasie którego była bita, została zastrzelona w Bliznie razem z siostrą Stefanią Frydrychowicz. Obie siostry zostały pochowane w miejscu egzekucji a po wojnie ich ciała ekshumowano i pochowano we wspólnej mogile na cmentarzu w Szczutowie.*

*Od lewej: Stefania Frydrychowicz z d. Melibruda, Stanisława Meller, Jan Melibruda. Rok ok. 1918. Archiwum wydawcy
Źródło: Wspomnienia Ireny Kotelby i Róży Szymańskiej zam. w Sierpcu, opracowane przez Elżbietę Żendarską, [w:] Polacy, Żydzi, Niemcy Ziemi Sierpeckiej w okresie międzywojennym i w czasie II wojny światowej, s. 297.
Inne źródła podają:*

¹ Wspomnienia Ireny Kotelby i Róży Szymańskiej zam. w Sierpcu, opracowane przez Elżbietę Żendarską [w:] Polacy, Żydzi, Niemcy Ziemi Sierpeckiej w okresie międzywojennym i w czasie II wojny światowej, Praca zbiorowa: Dariusz Lazarowski, Anna Stręciwilk, Krzysztof Stręciwilk, Elżbieta Żendarska, Wydawca: Społeczny Komitet Renowacji Miejsca Pamięci Narodowej w Sierpcu, ul. Wojska Polskiego 28a, Sierpc 2022 rok, s. 295.

1.

Lp.	Nazwisko	Imię	Nazwisko panieńskie	Data urodzenia	Miejsce urodzenia	Imię ojca	Imię matki	Data śmierci
1	Meller	Stanisława	Mellibruda	1903-02-01	Huta	Józef	Marianna	1944-08-18

Dane osobowe²

Nazwisko: **Meller**, nazwisko panieńskie: **Mellibruda**, imię: **Stanisława**, płeć: **kobieta**, obywatelstwo: **polskie**, imię ojca: **Józef**, nazwisko panieńskie matki: **Bedra**, imię matki: **Marianna**, data urodzenia: **1903-02-01**, miejsce urodzenia: **Huta**, miejsce zamieszkania: **Grabal [inne wersje: Grabal gm Szczutowo, pow. Sierpc]**, data śmierci: **1944-08-18 [inne wersje: 1944-08-15]**

1.1 Informacje o prześladowaniach:

Ofiara egzekucji, data śmierci: **1944-08-19**, miejsce śmierci: **Blizno**, okoliczności śmierci: **Zabita przez władze niemieckie za sprzyjanie partyzantom. Zginęła 18 lub 19 sierpnia 1944 r.**

Źródło: Instytut Pamięci Narodowej w Gdańsku Delegatura w Bydgoszczy, IPN By 161/491

cywilna ofiara wojny, rozstrzelana, miejsce śmierci: **Blizno**, data śmierci: **1944-08-18**, okoliczności śmierci: **Zginęła 18 lub 19 sierpnia 1944 r.**, dodatkowe informacje: **Zabita przez władze niemieckie za sprzyjanie partyzantom.**

1.2 Informacje o prześladowaniach:

Ofiara egzekucji, data śmierci: **1944-08-15**, miejsce śmierci: **Garbal**

Źródło: Oddziałowa Komisja Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu w Warszawie Akta śledztwa w sprawie zbrodni popełnionych przez Niemców w okolicach Sierpca i Rypina S 70.2002.Zn.Wa

1.3 Informacje o prześladowaniach:

cywilna ofiara wojny – rozstrzelana, sprawca: **Niemcy**, miejsce śmierci: **Blizno**, okoliczności śmierci: **Zabita przez Niemców za udzielanie schronienia ukrywającym się**, dodatkowe informacje: **Świadkowie: Józef Meller i Józef Stefaniak, zam. Grabal.**

Źródło: Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej, Okręgowa Komisja Badania Zbrodni Hitlerowskich w Warszawie. Formularze do ksiąg zgonów z okresu okupacji. Kwerenda kościelna - dekanaty: Radzymin, Rembertów, Różan, Ryki, Sarnaki (parafia), Siedlce, Siennica, Sierpc, Sochaczew, Sokołów Podlaski, Sterdyń. BU 3049/283 str. 39

1.4 Informacje o prześladowaniach:

² Instytut Pamięci Narodowej, Wyszukiwanie osób represjonowanych, osoba wyszukiwania: Meller Stanisława, L.p. 1 wykazu, strona internetowa: <https://straty.pl/szukaj-osoby.php>

Ofiara egzekucji, dodatkowe informacje: rozstrzelany przez hitlerowców

Źródło: Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej, IPN BU 3049/239 s. 74

2.

Dane osobowe³

INSTYTUT
PAMIĘCI
NARODOWEJ

Lp.	Nazwisko	Imię	Nazwisko panieńskie	Data urodzenia	Miejsce urodzenia	Imię ojca	Imię matki	Data śmierci
17	Meller	Stanisław						1944-03-16

Nazwisko: **Meller**, imię: **Stanisław**, data śmierci: **1944-03-16**,

Informacje o prześladowaniach

Ofiara egzekucji, data śmierci: **1944-03-16**, miejsce śmierci: **GRABAL**, pow. **Szczutowo**, woj. **płockie**, okoliczności śmierci: **Hitlerowcy zastrzelili 4 mężczyzn**

Źródło: Rejestr miejsc i faktów zbrodni popełnionych przez okupanta hitlerowskiego na ziemiach polskich w latach 1939-1945 - województwo płockie, Warszawa 1985

3.

Dane osobowe⁴

INSTYTUT
PAMIĘCI
NARODOWEJ

Lp.	Nazwisko	Imię	Nazwisko panieńskie	Data urodzenia	Miejsce urodzenia	Imię ojca	Imię matki	Data śmierci
4	Meller	Marianna						1944-08

Nazwisko: Meller, imię: Marianna, wiek: 38 lat, miejsce zamieszkania: Grabal, zawód: rolniczka, data śmierci: 1944-08,

Informacje o prześladowaniach:

Ofiara egzekucji, data śmierci: **1944-08**, miejsce śmierci: **CZUMSK DUŻY**, pow. **Rogowo**, woj.

włocławskie, okoliczności śmierci: **Jagdkommaando i żandarmeria rozstrzelały 22 osoby**

podejrzane o ukrywanie i udzielanie pomocy partyzantom. Ustalono nazwiska 17 ofiar,

miejsce pochówku: Zwłoki zakopano w lesie, później ekshumowano i 12 zwłok pochowano na cmentarzu w Szczutowie a 10 w Gójsku

Źródło: Rejestr miejsc i faktów zbrodni popełnionych przez okupanta hitlerowskiego na ziemiach polskich w latach 1939-1945 - województwo włocławskie, Warszawa 1981

³ Instytut Pamięci Narodowej, Wyszukiwanie osób represjonowanych, osoba wyszukiwana: Meller Stanisław, L.p. 17 wykazu, strona internetowa: <https://straty.pl/szukaj-osoby.php>

⁴ Instytut Pamięci Narodowej, Wyszukiwanie osób represjonowanych, osoba wyszukiwana: Meller Marianna, L.p. 4 wykazu, strona internetowa: <https://straty.pl/szukaj-osoby.php>

4.

Andrzej Szalkowski i Piotr Głakowski ⁵ prezentują następującą notę biograficzną:

Meller Stanisława, ur. 1 lutego 1903 r, c. Józefa, mieszkała we wsi Grabal pow. Rypin. Rozstrzelana 19 sierpnia 1944 roku w Bliznie, prawdopodobnie przez Jagdkommando.

5.

Okoliczności śmierci Frydrychowicz Stefanii i Meller Stanisławy ustalono na podstawie zeznań córki Ireny Kotelba – na oczach której dokonano egzekucji ⁶: *„W dniu 15.08.1944 r. do miejscowości Grabal przybył liczący około 20 żołnierzy oddział. Przybyli do gospodarstwa Mellerów i pytali o męża Stanisławy Meller. Gdy nie zastali go w domu zatrzymali jego żonę Stanisławę Meller a następnie zawieźli ją do gospodarstwa jej siostry Stefanii Frydrychowicz w miejscowości Blizno. Tam jeden z żołnierzy niemieckich zastrzelił najpierw Stefanię Frydrychowicz a potem Stanisławę Meller”.*

W tym postępowaniu ⁷ zeznaje również Meller Zenon – syn zamordowanej Stanisławy Meller. Meller Zenon zeznaje: *W sierpniu 1944r. SS-mani stacjonujący w leśniczówce w Czumsku dokonywali częstych wypadów po okolicznych wsiach w celu poszukiwania partyzantów oraz osób udzielających im pomocy. W dniu 15.08.1944 r. do miejscowości Grabal przybył liczący około 20 żołnierzy oddział. Przybyli do gospodarstwa Mellerów i pytali o męża Stanisławy Meller. Gdy nie zastali go w domu zatrzymali jego żonę Stanisławę Meller a następnie zawieźli ją do gospodarstwa jej siostry Stefanii Frydrychowicz **w miejscowości Blizno**. Tam jeden z żołnierzy niemieckich zastrzelił najpierw Stefanię Frydrychowicz a potem Stanisławę Meller. Egzekucji tej dokonano na oczach nieletniej wówczas córki Stefanii Frydrychowicz – Ireny Kotelby.*

6.

Janina Dankowska z d. Sumińska wspomina: *Fydryszewską i Mellerową w sierpniu 1944 roku, to jednego dnia zabili, to były siostry. Fydryszewska mieszkała na Bliznie na Rumunkach, tam, gdzie teraz Tomkielscy, jakieś może dwa kilometry od nas. Mellerowa na Grabalu. Niemcy twierdzili, że one partyzantom pomagały, jeść nosiły, one zeznawały, że nikomu jeść nie nosiły. Niemcy tą **Mellerową to do Blizna przywieźli i tu ją razem ze siostrą zastrzelili. Mellerowa to była w siódmym miesiącu ciąży. Same musiały wykopać sobie dół i przy tym dole je zabili. Potem sąsiada Truszkiewicza przywieźli, żeby je zasypał*** ⁸.

⁵ A. Szalkowski, P. Głakowski, Zbrodnie niemieckie na Ziemi Dobrzyńskiej (byłe powiaty Lipno i Rypin) w latach 1939-1945, Rypin 2019, s. 657. Na podstawie: A. IPN Bydgoszcz, Akta Sądu Grodzkiego w Rypinie 1945-1950, Akta w sprawie stwierdzenia zgonu dot. Stanisława Meller. IPN By 161/491.

⁶ POSTANOWIENIE o umorzeniu śledztwa w sprawie zabójstwa Mieczysława Pydyszewskiego oraz zabójstwa poprzez rozstrzelanie 85 więźniów osadzonych w więzieniu w Sierpcu i innych, z dnia marca 2005 roku Sygn. akt S 70/02/Zn. INSTYTUT PAMIĘCI NARODOWEJ, Oddziałowa Komisja Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu w Warszawie, 00-207 Warszawa, Pl. Krasińskich 2/4/6. Informacja pochodzi z uzasadnienia tego postanowienia.

⁷ Tamże.

⁸ *Moje wojenne dzieciństwo. Wspomnienia wojenne Janiny Dankowskiej z d. Sumińskiej.* Opracował Dariusz Łazarzowski [w:] Polacy, Żydzi, Niemcy Ziemi Sierpeckiej w okresie międzywojennym i w czasie II wojny światowej, Praca zbiorowa: Dariusz Łazarzowski, Anna Stręciwilk, Krzysztof Stręciwilk, Elżbieta Żendarska, Wydawca: Społeczny Komitet Renowacji Miejsca Pamięci Narodowej w Sierpcu, ul. Wojska Polskiego 28a, Sierpc 2022 rok, s. 340.

7.

Więcej szczegółów dotyczących śmierci Frydrychowicz Stefania zawierają wspomnienia Ireny Kotelby i Rózi Szymańskiej zam. w Sierpcu, opracowane przez Elżbietę Żendarską⁹.

Z relacji obu siostr wynika, że na terenie gminy Szczutowo działała partyzantka. Ukrywający się partyzanci często korzystali z pomocy miejscowej ludności. Do zwalczania ruchu został skierowany do Czumska oddział Jagdkommando, który zakwaterował się w leśniczówce. Pierwszą ofiarą hitlerowców w Grabalu był osiemnastoletni Budzelewski, sąsiad rodziny Mellerów. Został postrzelony w brzuch przez Niemców na polu, podczas próby ucieczki. Do przewiezienia rannego Polaka esesmani zmusili Józefa Mellera. Józef wspominając tamten dzień zauważył, że Budzelewski po przewiezieniu do leśniczówki jeszcze żył. Przez koszulę widać było wnętrzności, męczył się okropnie. Kiedy dojechali do leśniczówki, jeden z hitlerowców strzelił do rannego, dobijając go.

Kilka dni po tym wydarzeniu, 20 sierpnia 1944 roku w godzinach przedpołudniowych ci sami oprawcy przyjechali ponownie do wsi Grabal, do rodziny Mellerów. W tym czasie w domu nie było Stanisławy, która z córką Rózią pracowała w polu przy Inie. W gospodarstwie również nie było męża Stanisławy, Józefa, który był we młynie. O przyjeździe Niemców matkę poinformowała druga córka Krystyna. Kiedy Stanisława, nie przeczuwając niebezpieczeństwa, znalazła się w domu, została zabrana i przewieziona do Blizna, gdzie mieszkała jej siostra, Stefania. Mąż Stefanii, Antoni, także przebywał poza domem. Pojechał do Rypina na tzw. „komisję koni”. W mieszkaniu z matką przebywała 16-letnia córka Irena oraz najmłodszy syn, 8-letni Wiesław. Starsze dzieci - Zosia, Stanisław i Jurek - pracowały w tym czasie w gospodarstwie u Niemca Weissa. Rózia natomiast po zatrzymaniu w „łapance” została wywieziona do obozu pracy w okolicy Gdańska. W chwili przyjazdu Niemców Stefania obierała ziemniaki. Zdążyła obrać 6 sztuk (tyle, ile miała dzieci), kiedy wkroczyli do pomieszczenia Niemcy. Hitlerowcy zaczęli przesłuchiwać obie siostry w zamkniętym pokoju. Zarzuty dotyczyły pomocy m.in. ukrywania i przygotowywania posiłków partyzantom. Kobiety pomimo stosowanej przemocy nie przyznawały się do winy. W trakcie przesłuchań były bite. Niemcy swoje zarzuty opierali na zeznaniach Sokołowskiego podejrzanego o działalność partyzancką, który za uniknięcie kary śmierci, złożył obciążające Stefanię i Stanisławę zeznania. Niestety hitlerowcy wobec Polaka słowa nie dotrzymali. Po zakończeniu przesłuchania kazali mu odejść, a gdy był w niewielkiej odległości, strzelili mu w plecy. Polak poniósł śmierć na miejscu.

Stefania i Stanisława po przesłuchaniach wyszły z pokoju pobite i posiniaczone. Niemcy kazali Wiesławowi sprowadzić sąsiadów z łopatami. Wyprowadzili obie siostry za budynki. Sąsiadom kazali wykopać jeden dół. Strzelili najpierw do Stefanii, która zginęła od jednego strzału. Po zasypaniu ciała zabitej Polki, Niemcy kazali wykopać następny dół. Do ciężarnej Stanisławy esesmani oddali trzy strzały, które nie okazały się śmiertelne. Mimo to oprawcy wrzucili ją do dołu i nie zwracając uwagi na to, że nadal wykazuje oznaki życia i siedząc zgarnia z siebie rzucany piasek, kazano ją zasypać.

⁹ Irena Kotelba, Rózia Szymańska, zam. w Sierpcu, [w:] Polacy, Żydzi, Niemcy Ziemi Sierpeckiej w okresie międzywojennym i w czasie II wojny światowej, Praca zbiorowa: Dariusz Lazarowski, Anna Stręciwilk, Krzysztof Stręciwilk, Elżbieta Żendarska, Wydawca: Społeczny Komitet Renowacji Miejsca Pamięci Narodowej w Sierpcu, ul. Wojska Polskiego 28a, Sierpc 2022 rok, s. 295-300.

Rodzina zamordowanych kobiet, pod groźbą kary śmierci, nie mogła przenieść zwłok na cmentarz parafialny. Dokonano tego po zakończeniu wojny. Stefania i Stanisława zostały pochowane w zbiorowej mogile na cmentarzu parafialnym w Szczutowie wspólnie z Władysławem Małachowskim (lat 37) i Mieczysławem Pydyszewskim (lat 24), którzy również zostali w tym samym dniu zamordowani przez oddział Jagdkommando.

Po wojnie ciała zamordowanych ekshumowano i pochowano w zbiorowej mogile na cmentarzu w Szczutowie ¹⁰.

Cmentarz Rzymsko-Katolicki w Szczutowie
Mogila zbiorowa rozstrzelanych przez hitlerowców: Stefani Frydrychowicz, Władysława Małachowskiego, Stanisławy Meller i Mieczysława Pydyszewskiego.
Foto: Dariusz Lazarowski, maj 2018 rok

Porównując okoliczności dokonanych mordów na ludności Grabala pojawiają się liczne nieścisłości w prezentowanych danych: Nie zgadza się data egzekucji. Małachowskiego Władysława i **Meller Stanisławę** (kobietę) na nie Meller Stanisława (mężczyznę) **zamordowano 15 sierpnia 1944 roku** a nie w dniu 16 marca 1944 roku.

Jak wynika z zeznań Marianny Pydyszewskiej, Ireny Kotelby oraz Zenona Meller bez wątpienia w dniu 15 sierpnia 1944 (a nie w dniu 16 marca 1944 roku) roku doszło do zamordowania Meller Stanisławy – matki Zenona Meller.

Wspomniani wyżej świadkowie (w tym syn zamordowanej Meller Stanisławy) nie potwierdzają, aby w sierpniu 1944 roku w miejscowości Grabal zamordowani zostali Meller Stanisław i Meller Marianna. W tym przypadku zapewne chodzi o jedną i tą samą osobę – **Meller Stanisławę**.

¹⁰ Lokalizacja grobu: Cmentarz Rzymsko-Katolicki w Szczutowie: Sektor C rząd 10 grób nr 2. <http://szczutowo.polski-cmentarz.pl/grobonet/start.php>